

lenes támadásra, és ironikusan ábrázolt barbarizmusként olvasni a szöveget. Ezt az értelmezést nemcsak a vers Tóth Krisztinától amúgy távol álló frivol szóhasználatra erősítheti, hanem az egész életmű, amely sokat töpreng a költészet értelmén, de mindig előrukkol igazolásokkal, és amelynek szerves részét alkotják a nagy írók és költők előtt tisztelgő hommage-versek. Láthatóan a recepció is szívesen tekint úgy a versre, mint amely napjaink érzéketlen, otromba, bornírt kultúraellenességének tart görbe tükröt. De szerintem nem ilyen egyszerű a helyzet. A vers éppen azért erős, mert „van benne valami” az általa megszólaltatott szemléletben, amit nem rázhatunk le olyan könnyen magunkról. Az első sor is azt tanúsítja, hogy a beszélő valaha elkötelezett volt a magasirodalom iránt, a vers nem a szimpla primitivitás, hanem a kiábrándulás érzületét adja vissza. Persze átesnénk a ló túloldalára, ha ezt a szöveget a versek jelentős részében kirajzolódó személynek, költői éneknek (horribile dictu: Tóth Krisztinának) tulajdonítanánk. De akkor is, a vers vádjait nem árt komolyan venni. Tóth Krisztina rengeteget tett azért, hogy jelentősnek tartsuk a költészetet, hogy higgyünk abban, a költészet képes segíteni az életet, igaz, és hasznunkra van. Ám a költészet igazolása, úgy tűnik, örök feladat, örök kihívás, amelyet nem intézhetünk el csak úgy, és amely ezt a nagyszabású lírai életművet továbbra is foglalkoztatja. Új versei bevilágítják az emberi élet, az emlékezés, a kapcsolatok, sőt, az állati lét mélyre nyúló tereit, és jelzik, amikor immár feloldhatatlan sötétséghez érkeznek. Ez már most nagyon sok jótétemény, és a jövőben csak nyerhetünk vele, ha Tóth Krisztinát később sem hagyja nyugodni a költészet értelmének kérdése. (Magvető)

GÖRFÖL BALÁZS

Az emlékezet kitérői

LANCZKOR GÁBOR: *SARJERDŐ*

„Nem a saját halálomra való fölkészülés jegyében írom ezt a könyvet.” – áll Lanczkor Gábor legújabb kötetének *Rókusi temető* című szövegében. Mégis, a halál, a számvetés, az alapos megfigyelés és megértés, ami e könyvet jellemzi, feltételezhetően azt is, hogy a kötetben az elbeszélő én saját sírfelirata is megjelenik végül, és ha így lenne, azt is a teljes tárgyilagosság jellemezné. A könyv szövegei ugyanis nem siratják az elmúlást, hanem új értelmet, új jelentést adnak neki. Lanczkor Gábor prózaverseket tartalmazó, *Sarjerdő* című új kötete a fülszöveg leírása szerint „sírkertek köteleességtudó bejárása. Kitérők nélküli út, mert maga a kitérő a cél. Utazni, emlékezni itt feladat és tartozás”. És valóban, a címekben visszaköszönő síremlék-tematika mintha egy olyan „temető-bibliográfiaként” működne (már csak azért is, mert a tartalomjegyzék is az egyes temetőket sorolja fel, nem pedig a címeikként álló konkrét sírokat), amely így, kötetként, a bejárt és lejegyzett sírfeliratok újraszervezésével egy önálló létezéssel bíró, egységes heterotópiát alkotna.

A *Sarjerdő* cím egy erdészeti fogalomra utal, amelynek jelentése „tuskó- vagy gyökérsarjakból felújult erdő [...] Sajátos alakot ad a sarjerdőnek, hogy egy többől több fa is nő s ezeknek alsó része többé-kevésbé görbült.” [kislexikon.hu] A címválasztás

ennek ismeretében pedig rendkívül érzékletes, ugyanis a bejárt sírkertekben megfigyelt emlékhelyeknek a személyes hangvétélű versek újabb, többirányú jelentést adnak. Vagyis valóban *feladat és tartozás* ez, mivel a lírai én benyomásai, tekintete a már lezárt, esetenként elfeledett emlékeket élesztik újra, mindezt anélkül, hogy az új jelentések elhomályosítanák a sírhelyek és történetek eredeti kontextusát. Bár a kötet egyetlen elbeszélői hang lejegyzéseként olvasható, mégis a cím és a síremlékek együttes értelmezése azt is megjeleníti, ahogyan az egyéni emlékezetek járulnak az egyes sírokhoz kapcsolódó elmúlt életekhez, ahogyan az egy tőből sarjadó több facsemete. De tulajdonképpen tágabb motivikus szinten is meghatározó szerepe van a sarjerdő képezésnek, ugyanis magyarázatot adhat a kötetben bejárt sírhelyek látszólagos esetlegességének is. Ebben az értelemben pedig a stabil kiindulópont a halál és az emlékezés, amelyeknek sarjai térben és időben is szerteágazóak, és így már nem is tűnik véletlennek, hogy a bejárt sírok között szerepelnek ázsiai, madridi és balatonszemesi emlékhelyek is, az 1800-as évekből és 2019-ből is.

A legelső szöveg némiképp elkülönül az utána következőktől: saját címmel nem rendelkezik, viszont társítható lenne a *Sarjerdő* címmel is, és ezáltal értelmezhető lenne a kötet témáját kijelölő versként vagy akár annak előszavaként is. A szöveg első fele olyan ellentéteket sorol fel, amelyeknek állító részét azzal is igazolja, hogy a kettős másik párját egyből tagadja is: „Holttest nem eleven. Halotti versek nem temetői versek. Ég nem föld. Temető nem szülészet. Temető nem sarjerdő. Sarjerdő nem ősvadon.” [5.] Ezzel a felsorolással pedig egy nyugalmi állapotot jelenít meg a szöveg: az állítások statikusak, nem rendeződnek hierarchiába, csupán az állítás és tagadás kettősébe. A szöveg második felében viszont megváltozik a mondat szerkesztés, leírások váltják az előző megnyilatkozási módot, ezt követően pedig a szavak szintjén is megjelenik az utolsó szóként lejegyzett *vihar*, amelyet a leírások dinamizmusa megelőlegezett: „Az első kemény szállókés után az eltérő vastagságú és ágrajzú törzsek eltérő sebességgel csapódtak vissza; részint egymásnak. Zúg a szél, föl- és fölzúg a szél: az erdő ritmusa összezavarodik; ezeregy ritmus monokróm rajza; vihar.” [5.]

A szövegek nem állnak egymással szoros koherens kapcsolatban, viszonyukat inkább az emlékezés, a múlt és a jelen idősíkjai által lazán szervezett pontszerűség jellemzi, amelynek összekötője az egységes elbeszélő én. A címek és a szövegek idősíkkokat összeillesztő kapcsolata gyakran szinte csak asszociatív viszonyban van egymással, ezáltal úgy tűnhet, a címek és szövegek két, egymásra folyamatosan reflektáló, de külön narratívát hoznak létre a kötetben belül. Ezek egyike tehát a „címek narratívája”, amelyben a fülszövegből is idézett utazási toposz és térteremtő aktus jelenik meg, így a különböző terek és idők síremlékeinek felsorolása valóban egy sajátos imaginárius világot hoz létre a kötetben belül, valamint a versszövegekből az egyéni tapasztalatok és érzések szintjén létrejövő elbeszélői narratíva olvasható ki. A címek, amelyek a múlt idősíkjához kapcsolódnak, lezárt életek emlékeit idézik fel, összekapcsolódnak az elbeszélő személyes emlékeivel és reflexióival: „Láttam a szárszói múzeumban ingjét a költőnek, aki a vonatkerék alá bemászott. Amit akkor viselt. Jobb kezelője leszakadt; rozsdaszínűvé fakult a szakadt szöveten a vér.” [91.] Ez az idézet a Latinovits Zoltán sírjánál álló elbeszélő én egyik felidézett emléképe, amelyben láthatóan a sír látványa hoz elő az én tudatából korábbi emlékeket, de mindkettő tulajdonképpen szoros kapcsolatban áll Latinovits személyével. Ugyanakkor

a *Petri György* című szöveg esetén a sír által előhívott emlékkép eloldódni látszik az emlékhely eredeti tartalmától, és pusztán a személyes élményre korlátozódik a szöveg: „a halála évében, 2000 késő őszen jártam itt, lucskos hidegben” [18.].

A műveket a fülszöveg prózaversekként jelöli meg, ami a kötet olvasási- és értelmezési módját többirányúvá és szerteágazóvá teszi, véleményem szerint ugyanakkor a prózaolvasás stratégiái jobban működnek a befogadás során, mint a líráéi, és ennek több oka is van: egyrészt a szövegek egy szinte teljesen egységes elbeszélői hanggal rendelkeznek, akinek utazása és megfigyelései mintegy naplószerű tájleíró narratívát alkotnak. Másrészt pedig a hétköznapi, tárgyilagos nyelvezet is távolít a versekként való olvasástól annak ellenére is, hogy egyes darabok esetén a líraiság magasabb foka is megjelenik. Így például a csupán három soros *Sírhely* [100.] olyan sűrű és összetett jelentést hordoz magában, és olyan értelmezést kíván, mint a hagyományos lírai szövegek. E mű második fele egyszerre jelenít meg több idősíkot: egyrészt rendelkezhet a címadó sírhely szemlélésének két időpontjával, amelyből a szöveg történeti ideje egy olyan későbbi idősíki, amelyből az én visszatekint a sírbolt megismerésének idejére, amikor még nem volt birtokában annak a tudásnak, amely a lejegyzett halálesetet érinti. [„Szellemlovak zabláí zörögnek egy szajkó recsegésének fedezékében. Tizennégyezer tiszafa lombjának fedezékében. Még nem tudhatok róla, ma este a zalaegerszegi kórházban meghal az anyai nagyanyám”. 100.] Mindezen kettős időbeliségre pedig előre utal az első szakasz, amely a vázolt auditív eseménynek egyszerre visszaigazolása és negligálása is, mivel a szajkó recsegése által nem hallatszódhat azon lovak zablájának zörgése, amelyek már maguk is szellemek, tehát a zablák is vélhetően mozdulatlanok és hangadásra képtelenek.

Általánosan elmondható, hogy a kötetet erős képszerűség jellemzi. A nagyfokú személyesség ugyanis folyamatosan váltakozik a szikár, tárgyilagos képleírásokkal, amelyek nem merülnek ki a sírkövek aprólékos ábrázolásában [„Háromnyelvű sírkő: a német fölött héber felirat, legalul, a lábazon pedig apró betűkkel két magyar szó áll: *Márványipar Szabadka*. A temetőből rozzant fakapu nyílik a csőzház udvarára. Kopár, öreg szőlőtőkék sorakoznak a drótkerítés mellett” 104.], hanem gyakran a táj, a környezet leírása bevonja a jelen perspektíváját is a szövegek terébe, ezzel megjeleníti a múlt értékét a jelenben. Mindezt sokszor olyan súlytalanul teszi, mintegy mellékes ábrázolásként, hogy kritikus élként való felfogása alig lehetséges, többek között így van ez a már idézett *Petri György* címűben is, ahol az „Egyszerű fejfa mellett egy dobozos sör a hanton” [18.] a leírás értékítélettől mentes része.

Összességében a *Sarjerdő* című kötet sokkal több egyszerű sírleírásoknál, rendkívül összetetten és érzékletesen jeleníti meg az emlékezet módjait és lehetőségeit. A halál a szövegekben alapállapot, amely által nemcsak a lezárt élettörténetek, hanem a jelen perspektívája is megfigyelhetővé és megérthetővé válik. [*Jelenkor*]

MEISZTERICS ADRIENN